DOI: 10.59076/2603-2899.2023.4.05

Албена Стаменова (София, България)

ПЪРВОТО СЛАВЯНСКО ИМЕ НА БЪЛГАРСКИ ВЛАДЕТЕЛ – ПОВЕЧЕ ВЪПРОСИ, ОТКОЛКОТО ОТГОВОРИ

В българската историография и масовото съзнание е широко възприета представата, че името на първородния син на княз Борис-Михаил, покръстителя на България, е *Владимир* (Златарски 1927; Гюзелев 1969; Ангелов, Д. 1971; Андреев 1998). За негово име се смята също Расате (или Хръсате) (Андреев 1998: 65), упоменато в един-единствен исторически извор. В историографията понякога тази личност се назовава с двойното име Владимир-Расате (Божилов, Гюзелев 2006: 222), Владимир Расате (Павлов 2019: 132) или Расате-Владимир (Божилов, Гюзелев 2006: 229), което не е засвидетелствано в нито един исторически извор.

Поради това, че тук ще се интересуваме не собствено от това как се е казвал в действителност престолонаследникът на княз Борис I, няма да изследваме и взимаме под внимание името Расате, което му се приписва. Ще се интересуваме от името *Владимир*, използвано, както се смята, за неговото назоваване. Ще разглеждаме името обобщено като *Владимир* и ще се интересуваме именно от тази форма. Ще направим преглед на изворите, в които е представено името на интересуващия ни български исторически персонаж. Ще разгледаме времето на първите фиксации на това име и неговите аналози/фонетични варианти сред другите славянски народи, където то е засвидетелствано.

Нашата работа е предимно историографска, поради което не използваме конкретните преписи на историческите извори, а се ограничаваме с научните публикации. Съдейки от подхода и разсъжданията на автори на разглеждани от нас трудове, те са работили с изданията на исторически паметници, а не с ръкописите, върху които се основават тези издания. Характеристиките на публикациите на историческите текстове (датировката на преписите, пълнотата и точността на възпроизвеждането им и т.н.), които тези автори са ползвали, излизат далече извън обхвата на нашето изследване.

Датировката на времето на възникването на един или друг паметник, от която се ръководим, е датировката, представена от издателите му. Взимаме предвид също разночетенията на името на първородния син на княз Борис I, които привеждат те в различните преписи на един и същи паметник.

В настоящата статия поставяме въпроса доколко историческите извори ни дават достатъчно основания да смятаме, че точно *Владимир* е името, което по традиция сме свикнали да употребяваме по отношение на първия син на княз Борис I.

I. ИЗВОРИТЕ ЗА ИМЕТО НА ПЪРВИЯ СИН НА КНЯЗ БОРИС МИХАИЛ

Сведения за личността и името на първия син на княз Борис I можем да почерпим от 3 вида исторически извори:

1. **Латински извори**

Текстовата свързаност на някои от тях и съдържащите се в тях сведения са добре представени у В. Златарски (Златарски 1927: 244 и сл., бел. под линия) Това са:

1.1. *Хрониката на Регино* (*Регинон*) (нач. X в.). Хрониката обхваща събития до 906 г. В нея синът на княз Борис не е назован по име. Научаваме, че Борис-Михаил, „*като поставил на свое място за княз по-стария си син, подстригал се...*“ („*ordinato in suo loco in regem filio suo maiore natu, comam capitis deposui*t...“), а после „*неговият син, когото той поставил за княз*“ („*filius eius quem regem constituerat*“), започнал да възвръща новопокръстения народ към езическите обреди и затова старият княз, възпламенен от силен гняв, „*опълчил се срещу сина си*“ („*filium persecutus est*“) (Reginonis Chronicon 1826: 580; срв.: ЛИБИ 2: 306–307). След първото упоменаване „*filio suo maiore*“ издателите на ЛИБИ са поставили бележка под линия: „Владимир, който станал княз в 889 г.“, и са се позовали на В. Златарски (ср. Златарски 1927: 244 и сл).

В. Златарски отбелязва, че *Хрониката на Регино* служи като извор за други западни хронисти от кр. XI – нач. XII в. (Златарски 1927: 244–245, бел. под линия) и това са:

1.1.1. Манеголд Лаутенбахски (кр. XI – нач. XII в.) повтаря, че царството е поверено на по-стария син: „*regnum maiori filio commisit*“ (Manegoldus 1891: 364).

1.1.2. Зигеберт (нач. XII в.) отново говори за този син на Борис като за „*filio maiore*“ и „*filius eius*“ (Chronica Sigeberti 1844: 341; срв. ЛИБИ 3: 45).

1.1.2.1. *Хрониката на Зигеберт* най-вероятно е послужила като основа за Саксо (Саксон) Аналист (Саксонски аналист) (втората половина на XII в.), който говори за него като за „*filius eius*“ (Annalista Saxo 1844: 575; срв. ЛИБИ 3: 142).

1.1.3. *Историческа антология* от Регино. В нея също липсва назоваване на име: „Rex Bulgarorum ... *maiore filio in regem ordinato*...“ (Flores temporum 1879: 235; ср. ЛИБИ 4: 273).

Ясно е, че *Хрониката на Регино* и тези на авторите, които черпят сведения от него, не могат да се използват като източник на информация за името на интересуващата ни историческа личност.

1.2. *Фулденски летописи (анали)*. Хроника от втората половина на IX – началото на X в., която обхваща времето до 901 г. В нея намираме и име на първия син на княз Борис-Михаил, като вариантите на името се различават в двете основни издания на това историческо съчинение.

1.2.1. В първото издание от 1826 г. намираме формата *Laodomur* (Annales Fuldenses 1826: 408). В българския превод това име е възпроизведено като *Владимир* (ЛИБИ 2: 47). В това издание като разночетене в Codex Welseri е приведено името *Landomir* (Annales Fuldenses 1826: 408, бел. под линия „w“). В. Златарски отхвърля втория вариант на името, предпочитайки онзи, който е засвидетелстван в изданието на *Фулденските анали* от 1891 г., без да уточнява, че става дума за различни издания на *Фулденските анали* (Златарски 1927: 248, бел. под линия 3).

1.2.2. Изданието от 1891 г. засвидетелства това име като *Laodomir* (Annales Fuldenses 1891: 121). В. Златарски възприема именно тази форма като правилна, когато говори за този син на княз Борис, и я възпроизвежда като *Владимир*.

1.3. Евангелие от Чивидале (кр. IX – нач. X в.). В *Чивидалското евангелие* в приписка на латински са записани имената на българското пратеничество в Рим през 867 г. и на владетелското семейство на княз Борис I. Там името, което се приписва на първия син на Борис-Михаил, е *rasáte* (*Pacame*) (Cividale 1958: 356).

2. **Гръцки извори**

2.1. *De administrando imperio* (средата на X в.) от Константин Багренородни. Това съчинение е известно основно по две издания, в които са засвидетелствани два различни облика на името на първия син на княз Борис-Михаил:

2.1.1. В изданието от 1840 г., снабдено с латински превод, в гръцкия текст е засвидетелствана формата *Βλαστήμερον*, а в латинския – съответно *Blastemerum* (Constantinus Porphyrogenitus 1840: 154). В изданието от 1864 г. също фигурира формата *Βλαστήμερον/Blastemerum* (Constantinus Porphyrogenitus 1864, col. 291–292).

2.1.2. В изданието от 1949 и основаното върху него издание от 1967 г. „с минимални поправки“, но със запазена „пагинация и разположение на страниците на гръцкия текст от предишното издание“ (Constantinus

Porphyrogenitus 1967: 5) е засвидетелствана формата *Βλαδίμηρον* (Constantinus Porphyrogenitus 1967: 154, 292). В бележка 47 на стр. 155 издателите уточняват, че в ръкописите в тази позиция се намира името *Властимир* и че името *Владимир* е поправка на изследователите Шафарик, Дюмлер, Рачки, Грот и Златарски.

Към това издание се придържа и руското издание от 1989 г., което също засвидетелства формата *Βλαδίμηρον* (Константин Багрянородный 1989: 142–143).

Българските издатели на откъси от това съчинение използват изданието му от 1949 г. (Constantinus Porphyrogenitus 1949) и приемат именно тази форма на името, като я предават с *Владимир* и отбелязват разночетенията според изданията от XIX и XX в. (ГИБИ 5: 191, 209).

2.2. *Житие на петнадесетте Тивериуполски мъченици* (кр. XI – нач. XII в.) от Теофилакт Охридски (PG 126: col. 201) – зафиксирана е формата *Βλαδιμήρῳ*, предадена в латинския превод като *Uladimiro*. В българския превод срещу нея стои името *Владимир*, а в бележка под линия № 29 е обяснено, че „Борис управлявал 36 години и предал царството на най-големия си син Владимир-Расате (889–893), след което живял още 18 години като монах и се поминал през 907 г.“ (ГИБИ 9, 2: 69).

2.3. *Житие на св. Климент Охридски* (кр. XI – нач. XII в.) от Теофилакт Охридски (PG 126: col. 1225) – фиксирана е формата *Βλαδίμηρος*, предадена на латински с формата *Vladimirus*. В българския превод ѝ съответства името *Владимир*, което в бележка под линия № 43 е отнесено към сина на княз Борис, управлявал от 889 до 893 г. (ГИБИ 9, 2: 33).

2.4. Доколкото тук се интересуваме от името *Владимир*, трябва да отбележим и още два случая на засвидетелстване на име, което българската историография отъждествява с името *Владимир*, а като негов носител еднозначно определя сина на княз Борис I. Това е формата *Βαλδίμερ* у *Продължителя на Георги Монах (Георги Амартол)* (втората половина на X в.): „Тогава княз на България бил Владимир, внук на Крум, баща на Симеон, който управлявал след това“ (ГИБИ 6: 136) и в *Хронографията на Лъв Граматик*, византийски летописец от XI в., в следния контекст: „А владетел на България бил Владимир, потомък на Крум и баща на Симеон“ (ГИБИ 5: 156). Срещу него в българския превод и на двата текста стои името *Владимир*.

Българските историци недвусмислено отнасят името *Βαλδίμερ* към личността на първия син на княз Борис I. В бележки под линия към употребата му в тези исторически съчинения се изтъква, че Владимир е бил син на Борис и брат на Симеон, и е изразено мнението, че тази форма е резултат на грешка и че името Владимир се намира на мястото на името Маламир (ГИБИ 5: 156, бел. 2; ГИБИ 6: 136, бел. 3).

3. **Български извори**

3.1. *Чудо на св. Георги с българина*, или *Чудото с българина Георги*, е старобългарски разказ, отнасян без съмнение от учените към паметниците на старобългарската литература. Времето на възникването му не е установено, не съществува и единодушие относно това дали то представлява превод от гръцки на старобългарски, или е написано на старобългарски, макар и под влияние на византийски образци, и се отнася до събития от първата половина на X в. (Лопарев 1894: 4–7; Дуйчев 1940: 202; Ангелов, Б. 1955: 167–168; Динеков 1963: 175; Ангелов, Б. 1971: 128–129; Петканова 1986: 367; Милтенова 2003: 563).

Ще отбележим, че според мнението на А. А. Турилов този текст два пъти е подлаган на превод – „устен (от славянски или прабългарски на гръцки) и писмен (от гръцки на славянски)“, и трансформациите при този двоен превод водят до изкривяване на личните собствени имена (Турилов 1987: 53–54; Турилов 1996: 92–94; Турилов 2001: 40–41).

Това произведение е достигнало до нас в 9 руски, сръбски и български преписа, най-старият от които е руски от XIV в. Досега са публикувани 4 от тях:

3.1.1. *Руски препис от XIV в.*, (РГБ, ф. 304, № 5) от сбирката на Троице-Сергиевата лавра, издаден от И. И. Срезневски (Срезневский 1863: 259–260) и Хр. М. Лопарев (Лопарев 1894: 19–21). В него срещаме формата *Володимероу* (Лопарев 1894: 20).

3.1.2. *Западнобългарски препис* с безюсов правопис от началото на XV в. (№ 73, БАН), издаден от И. Снегаров (Снегаров 1951: 295–296) и Б. Ангелов (Ангелов 1955: 167–173). В него виждаме формата *Владимироу* (Ангелов, Б. 1955: 171).

3.1.3. *Руски препис от XV–XVI в.* (№ 1783 (434) от сбирката на Уваров, л. 55–79), издаден от Б. Ангелов (Ангелов, Б. 1971: 121–155). В него е засвидетелствана формата *Володимеръ* (Ангелов, Б. 1971: 141).

3.1.4. *Руски препис от XVII в.* (РНБ, ф. 536, № 2914) от сбирката на Обществото на любителите на древната писменост, издаден от Хр. М. Лопарев (Лопарев 1894: 22–24). В този препис интересуващото ни име липсва.

Ще повторим накратко имената, употребявани в различните издания на историческите извори по отношение на първия син на княз Борис-Михаил в хронологичен ред:

Латински извори					
Извор	**Датировка на извора**	**В извора**		**В историографията**	
		Име	Личност, назована с него	Име	Личност, назована с него
Фулденски летописи (анали)	Втората половина на IX – началото на X в.	I изд. 1826 – *Laodomur / Landomir* (разночетене в Codex Welseri); II изд. 1891 – *Laodomir*	Първият син на Борис	*Владимир* (ЛИБИ 2: 47); *Laodomir / Владимир* (Златарски 1927)	Първият син на Борис
Евангелие от Чивидале	Края на IX – началото на X в.	*rasáte*	Първият син на Борис	(Расате Владимир; Владимир Расате)	Първият син на Борис
Гръцки извори					
Извор	**Датировка на извора**	**В извора**		**В историографията**	
		Име	Личност, назована с него	Име	Личност, назована с него
За управлението на империята Конст. Багр.	Средата на X в.	Изд. 1840: *Βλαστήμερον/ Blastemeru;* Изд. 1864: *Βλαστήμερον/ Blastemeru;* Изд. 1949, 1967: *Βλαδίμηρον*	Първият син на Борис	*Владимир* (Шафарик и сл.); *Владимир* (ГИБИ 5: 209)	Първият син на Борис
Продълж. Георги Амарт.	Втората половина на X в.	*Βαλδίμερ*	Първият син на Борис	*Владимир* (ГИБИ 6: 136)	хан МАЛАМИР (ГИБИ 6: 136, бел. 3)
Хроногр. Лъв Грамат.	XI в.	*Βαλδίμερ*	Първият син на Борис	*Владимир* (ГИБИ 5: 156)	хан МАЛАМИР (ГИБИ 5: 156, бел. 2)
Житие 15 мъченици Теофилакт	Края на XI – нач. XII в.	*Βλαδιμήρῳ/ Uladimiro*	Първият син на Борис	*Владимир* (ГИБИ, 9, 2: 69, бел. 29)	Първият син на Борис
Житие Кл. Охр. Теофилакт	Края на XI – началото на. XII в.	*Βλαδίμηρος/ Vladimirus*	Първият син на Борис	*Владимир* (ГИБИ, 9, 2: 33, бел. 43)	Първият син на Борис

Български извори					
Извор	**Датировка на извора**	**В извора**		**В историографията**	
		Име	Личност, назована с него	Име	Личност, назована с него
Чудо с българина Георги	Не е установено	*Володимер* (руски преписи XIV в., XV–XVI в., XVII в.) *Владимир* (западно-български препис нач. XV в.)	Първият син на Борис	*Владимир*	Първият син на Борис

II. КОМЕНТАР НА ИЗДАНИЯТА НА *DE ADMINISTRANDO IMPERIO*

Въпросът с появата на формата *Βλαδίμηρ* в съчинението на Константин Багренородни се нуждае от изясняване. Подробно описание на *De administrando imperio* е направено от Дюла Моравчик. В него ученият представя ръкописите и изданията, по които е известен текстът, предхождащи изданията от 1949 и 1967 г. Ще ги посочим, като запазваме обозначенията, дадени им от Д. Моравчик.

Ръкописи: 1) **P**: codex Parisinus gr. 2009, препис от края на XI в., преписан наново през 1509 г.; 2) **V**: codex Vaticanus-Palatinus gr. 126, който представлява копие на **P** от XVI в. – скоро, след като той е бил написан; 3) **F**: codex Parisinus gr. 2967, ръкопис от XVI в., е дело на двама преписвачи. Листове 1–16 са дело на преписвача на **V**, останалата част, листове 17–80, са дело на друг преписвач; 4) **M**: codex Mutinensis gr. 179 (III F 1) е ръкопис от третата четвърт на XVI в., съдържащ 6 листа от *De administrando imperio*.

Издания: 1) **Me**: Първото издание на текста от 1611 г. на Johannes Meursius, който му дава заглавието „De administrando imperio“, и е осъществено по **V**; 2) **Ba**: Изданието на Анселмо Бандури от 1711 г. е направено по **Me** с някои поправки от **P** и е препечатвано два пъти: през 1729 г. и през 1864 г. от Мин в серията Patrologia graeca, т. 113, с някои поправки (Constantinus Porphyrogenitus 1864); 3) **Be**: Изданието на Имануел Бекер от 1840 г. не се различава от изданието **Ba** и не привлича различаващи се данни от ръкописи. Отбелязано е, че изданията, представящи отделни глави от *De administrando imperio*, като цяло следват **Be** (Constantinus Porphyrogenitus 1967: 15–41).

Може да се направи изводът, че за първи път формата *Βλαδίμηρ* се появява в изданията на този исторически паметник от 1949 и 1967 г. Издателите им отбелязват разночетенето *Βλαστιμήρων* с ръкописа **V** и *Βλαστήμερον* с ръкописа **P** (Constantinus Porphyrogenitus 1967: 155, бел. 47).

Руските издатели на Константин Багренородни отбелязват, че изданията от 1949 и 1967 г. засвидетелстват формата *Βλαδίμηρον*, и привеждат разночетения с нея: в ръкописа **V** – *Βλαστιμήρων*, в ръкописа **P** и в изданията – *Βλαστήμερον*. Те отбелязват формата *Βλαδίμηρον* като предполагаема или възстановена в съчиненията на учените П. Й. Шафарик, Фр. Рачки, Е. Дюмлер, К. Грот, В. Златарски (Константин Багрянородный 1989: 143), от които очевидно се ръководят, макар и без да мотивират избора на точно тази форма на името.

Действително споменатите учени стават разпространители на идеята за грешка в работата на Константин Багренородни. Пръв П. Й. Шафарик говори за сина на княз Борис I единствено като за *Владимир*, при което заявява: „Константин Багренородни неправилно го нарича Властимир“ (Шафарик 1847: 241–392; 289, бел. 96). По стъпките му вървят учени, за които неговото мнение е авторитетно, и те не го оспорват. Е. Дюмлер просто употребява името *Владимир* без обяснения (Dümmler 1856: 47). Фр. Рачки оставя името във формата му *Βλαστήμερον/Vlastemerum* в текста на откъса от изданието на *De administrando imperio*, но в коментар отбелязва, че на това място трябва да се чете *Βλαδήμερον*, като привежда за сравнение имената *Laodomur* от *Фулденските анали* и *Βαλδίμερ* от *Продължителя на Георги Амартол* (Rački 1877: 359). К. Грот твърди, че „учените единогласно признават, че той е назован от Константин невярно и вместо *Βλαστήμερον* трябва да се чете *Βλαδήμερον*“, позовавайки се на предходните трима автори (Грот 1880: 178, 183). В. Златарски смята, че *Владимир* е било името, прието от Борисовия син при кръщението, и поддържа тезата за грешка, като се позовава на предходните четирима автори (Златарски 1927: 10). Тази позиция е възприета и в българското издание на *De administrando imperio* (ГИБИ 5: 209).

Може да се допусне, че в трите приведени тук случая на замяна в издание на *De administrando imperio* на оригиналното изписване на името *Βλαστήμερ* с *Βλαδήμερ* издателите взимат предвид мнението на учените от XIX и XX в., предпочитащи формата *Владимир*, макар да не съобщават изрично за това. Ето как името *Владимир* се появява в издание на *De administrando imperio* едва през XX в., и то не поради собствено текстови причини, а под влияние на придобило популярност мнение, което не е подкрепено от аргументи, а се основава на безкритично лансирана догадка.

След като се проследят начините на засвидетелстване на името на сина на Борис Михаил по достъпните издания на *De administrando imperio*, става ясно, че изданията от XX в. предлагат една р е к о н с т р у и р а н а форма на името, а не оригиналната, която се съдържа в ръкописите на текста,

използвани до края на XIX в. При това името е реконструирано чрез отъждествяване с друго име, чиято форма се смята за безспорна.

III. ИМЕТО ВЛАДИМИР

Етимолозите се обединяват около мнението, че *Владимир* е славянско име със сложен състав. Първата му част е свързана с индоевропейския корен **vold/*wold*, присъстващ в думата **vold-ti-s* – ‘власт’. Втората част е имала общ произход с готското *mērs* ‘велик’, старовисоконемското *mâri* ‘знаменит’, ирландското *mór, már* ‘голям, велик’, гръцкото *ἐγχεσίμωρος* ‘велик, знаменит (с копието си)’. Съответно *Владимѣръ* първоначално е означавало ‘велик във властта си’, ‘славен владетел’. В резултат на деетимологизация втората част на името *-мѣръ* постепенно се сближава с думата МИРЪ ‘свят, вселена’ (срв. СС: 328). Това води до преосмисляне на името *Владимир* като ‘владетел на света’ (Фасмер 1986 1: 326; БЕР I: 161; Преображенский 1959: 125; ЕСУМ 1: 419 – в украинския му фонетичен вариант *Володимир*). М. Фасмер смята формата *Владимѣръ* за църковнославянска, докато *Володимѣръ* по негово мнение е изконно източнославянска (Фасмер 1986 1: 341; вж. също: Топоров 1993: 3–118; Литвина, Успенский 2006: 14–16; Толстая 2020: 9–29).

IV. ПЪРВИ ФИКСАЦИИ НА ИМЕТО ВЛАДИМИР В СЛАВЯНСКИЯ СВЯТ

Полската езикова среда и правописна практика засвидетелстват голямо разнообразие при изписването на името, което обобщено наричаме *Владимир*. Тези правописни вариации се отнасят до употребата на начално W или V, до вида на гласната в първия корен на името – [а] или [о], тоест начални WLO-/VLO- или WLA-/VLA-, а също до наличието или липсата на смекчаване на съгласната [д] в [дз] и до предаването на звука [і] с буквите **і** или **у**. Поради това ще отбележим времето на засвидетелстването на всеки от правописните му варианти (в съответните граматични форми) (SSNO 6: 142–143).

WLO-/VLO-	WLA-/VLA-
Lodimirus 1177	
Wlodimirus 1198	
	Wladimirus 1265
Wlodzimir 1384	
Wlodimir 1408	
Wlodzimir 1417	
Wlodzymirus 1418	
	Vladimiri 1433

Най-старите фиксации на името се отнасят към втората половина на XII в. Отсъствието на начално [в] и съответната буква за него в латиноезичния извор, където името е засвидетелствано, би могло да се обясни с факта, че в класическия латински език липсва начално съчетание [вл]. Тъй като все пак не става дума за класически латински в този и следващите векове, в другите латиноезични извори явно става практика да се отразява действителното произношение на името.

В чешки културен контекст първата фиксация на името, употребено по отношение на чешки негов носител, датира от самия край на XII в. (1190 г.): „Wladimirus et Brecizlaus frater eius“ (CDB 1: 301)[1].

Първият засвидетелстван носител сърбин на името *Владимир* е дуклянският княз Йоан Владимир, живял в началото на XI в. Той е споменат за първи път през втората половина на XI в. в хрониката на гръцкия хронист Йоан Скилица (Ιωάννης Σκυλίτζης[2]). В други извори споменаванията на името са по-късни (Грковић 1977: 55, според чиито източници името се среща не по-рано от XII в.; ср. Даничић 1863: 120, където е фиксирано през 1283 г.).

В източнославянски контекст двусъставните имена, сред които и *Володимир* (както е изконният му източнославянски фонетичен облик)/*Владимир* (както е прието да възприемаме това име), еднозначно се определят като славянски по произход и присъщи на княжеските родове. При необходимостта да се управлява в новите условия приемането на такива имена от скандинавските по произход управляващи родове е било свързано с неизбежната им „славянизация“, но и с известно уподобяване на новоусвояваните имена на привичните за варяжката среда антропоними. Макар да не може да се определи точно как имена като *Ярослав, Святослав, Ярополк, Володимир, Вячеслав* и др. първоначално са навлезли в княжеска употреба, те са били сходни с имената на славянската аристокрация от обкръжението на Рюриковичите през втората половина на X и XI в., както и с имената, които са се употребявали от управляващите династии в други славянски страни (за съжаление, без позоваване на източник относно последното твърдение). Отбелязва се, че основата *-мир* се среща само в името *Володимир* (Литвина, Успенский 2006: 43, 51).

На източнославянска почва първият известен носител на разглежданото име е новгородският и киевски княз Владимир Святославич. В древно-

---

[1] Авторката изразява благодарност на колегите магистър Михайло Фесенко, библиотекар в Славянската библиотека към Националната библиотека на Чешката република, д-р Павел Штепан, завеждащ Отдела по ономастика на Института за чешки език към Чешката академия на науките, и д-р Жанета Дворжакова, сътрудник в Отдела по ономастика на Института за чешки език към Чешката академия на науките, които предоставиха тази информация.

[2] Тук се позоваваме на електронното издание на *Хрониката на Скилица*, а не на печатното издание (Johannes Scylitza 1973), тъй като в електронното издание е по-лесно да се намерят и проверят цитатите.

руските писмени извори многообразието в изписването на името му е значително: *Володимиръ, Володиміръ, Володимеръ, Володимѣръ, Владимеръ, Владимиръ, Влодимиръ*[3]. То е изследвано от различни гледни точки – в контекста на т.нар. второ южнославянско влияние (Франчук 1965), на промените в изписването на втората му част: *-мир*/*-мер*, *-мир*/*-мір* (Сендерович 2007), които в частност се свързват с промени в семантичното възприемане на името (Поппэ 2010). Изследване на авторката на настоящите редове, посветено на първия корен на това сложно име: *волод-*/*влад-*, разкрива безусловната първичност и многократно преобладаване на пълногласната форма *Володимир* над непълногласната *Владимир* както в текстовете от условно наречената „светска“ сфера, така и в религиозната литература до XVI в. Причините за появяването и ранното използване на непълногласната форма на името, а впоследствие пълното ѝ налагане като единствена в Московското царство и Русия, се определят като културни и идеологически. Илюстрация за съзнателно, активно и активизиращо се използване на непълногласната форма *Владимир* в летописанието през XVI в. е *Никоновият летопис*. В богослужебните и агиографските текстове пълногласната форма, господстваща през XIII–XV в., бива изместена през XVI в. от непълногласната, за да престане изобщо да се използва през следващия век (Стаменова 2021: 72–123).

В българската езикова среда по отношение на името Владимир се смята, че то води началото си от IX в. със значение ‘да бъде голям владетел, властник; да бъде всевластен, силен’ и че старата му форма е Владиме́р (Заимов 1988: 52), че е старинно име, отново разпространено по време на Възраждането и че е видоизменено и преосмислено от Владѝмер (Илчев 2012: 146). Първият предполагаем носител на името е първият син на княз Борис Покръстител. Освен него в средновековна България е известен само още един българин, носител на името Владимир – български болярин от Мелник, севаст, отбелязан като ктитор на църква в края на XII в. (Андреев, Лазаров, Павлов 1994: 60).

V. КОМЕНТАРИ

Вече близо 200 години в предпочитанията и избора на учените подвеждането на цялото многообразие от фонетични облици (или въобще различни имена) под общия за всички тях знаменател – *Владимир* – издава

---

[3] В тази статия не разглеждаме предаването на това или близко звучащи имена в чуждоезични (не древноруски) исторически извори (Valamir/Balamir, rex Hunnorum *Гетики* в Йордан; Βαλαμερος в *Готска история* на Приск Панийски; Wlodemirus, regisque Ruscorum в *Хроники* на Титмар Мерзебургски; Wlademirus/Wladamirus в *Деянията на даните* на Саксон Граматик; Valdimarr, konung Rúzimanna в *Сага за Тидрек Бернски*, Valdamarr konung в други скандинавски саги и пр.).

убедеността, че това е единственият „правилен“ вариант на името. Ще разгледаме възможните предположения и в двете посоки – тази на утвърждаването на представата за името *Владимир* на първия син на Борис Михаил и тази на поставянето под съмнение дали той би могъл да се казва точно така.

Историческите свидетелства дават основание да се допусне, че името му би могло да е *Владимир*. Очевидно е, че всички славянски езици са в състояние да произведат такова двусъставно име, независимо в каква посока би се тълкувала втората му част. След като приемаме, че първата част се основава на индоевропейския корен **vold/*wold*, съобразно с историческия си развой славянските езици засвидетелстват съответни аналогични варианти. Полският език демонстрира многократно преобладаващи форми с начално *Wlo-*, които в перспектива се оказват доминиращи. Формите с начално *Wla-/Vla-* са представени в единични примери и не е изключено при тях да може да се търси чуждоезиково влияние. Чешкият, сръбският и българският език закономерно засвидетелстват името с начално *Вла-*, а древноруският език – с пълногласна първа част *Воло-*.

Най-старото засвидетелстване на името *Владимир* в полски културен контекст – *Lodimirus* от XII в. – и на името на сина на българския княз от втората половина на IX – началото на X в. – *Laodomur/Laodomir* – са в латиноезични източници, където липсва начално В-. Това би могло да ни наведе на мисълта, че въпреки разликите в изписването, все пак може би става дума за едно и също име.

Формата *Валдимер* (*Βαλδίμερ*) у *Продължителя на Георги Монах* (Георги Амартол) от втората половина на X в. и в *Хронографията на Лъв Граматик* от XI в.) би могло да е приемлива като (ин)вариант на *Владимир*, ако възприемем, че тя се отнася до действителността от първата половина на IX в. (до времето на Маламир, по отношение на когото е възможно то да е употребено). Все пак към XI в. в южнославянските езици метатезата на ликвидните съгласни би трябвало вече да е била завършила, така че би могло да се очаква името, засвидетелствано от книжовниците, да е *Владимир*, ако това име са имали предвид. Едва ли обаче следва да очакваме от едни гръцки книжовници, дори и много образовани, да имат дотолкова задълбочени и осъзнати познания върху историческия развой на фонетичната система на българския език, че да представят една остаряла за времето си фонетична форма на това име с оглед на момента, за който повествуват. Ако приемем, че формите *Laodomur/Laodomir/Landomir*, засвидетелствани във *Фулденските анали* от втората половина на IX в., биха могли да представляват някакво съответствие с *влад-*, трябва да приемем, че към средата на IX в. метатезата на *olt, било в началото на думата или след съгласна, вече е била извършена и форма *Валдимер* в края на X в. би трябвало да е вече анахронична.

От гледна точка на съотносимостта на източнославянския вариант *Володимир* с южнославянския *Владимир*, при желание дори различните по

произход и късни преписи на произведението *Чудото с българина* биха могли да се разглеждат като основание за свързване на интересуващата ни историческа личност с името *Владимир*. Тази нагласа би могла да се подсили от обстоятелството, че това име е познато и в други славянски културни традиции и днес е употребявано в целия славянски свят. За това допринася и фактът, че двама славянски светци, чието почитание придобива популярност и по нашите земи, са носители на това име (точно във варианта *Владимир*) – покръстителят на Древна Рус княз Владимир Святославич, вече като Владимир Свети, и Йоан Владимир, първият носител на това име в стара Сърбия, светец и дуклянски княз, свързан и с българската история (Gesta regum Sclavorum 2009 2: 158, 260–272, 275, 290, 300, 319, 320, 322, 324, 339, 348, 375, 381).

Като свидетелство в полза на мнението, че българският престолонаследник е носил именно името *Владимир*, би могло да се разглежда обстоятелството, че византийските историци от края на XI – началото на XII в. налагат тази форма. Теофилакт Охридски назовава с тази форма на името сина на княз Борис Михаил, а Йоан Скилица я използва за назоваване както на сръбския княз Йоан Владимир (Ιωάννης Σκυλίτζης: Bas 2+Const8.38, Bas2+Const8.39, Bas2+Const8.41), така и на източнославянските князе Владимир Святославич (Ιωάννης Σκυλίτζης: Bas2+Const8.17, Bas2+Const8.46) и Владимир Ярославич (внук на първия) (Ιωάννης Σκυλίτζης: Const9.6), при това по време, когато сред източните славяни доминиращата засвидетелствана форма на името е пълногласната. Тук вероятно трябва да добавим и употребата на името от Лъв Граматик, също през XI в., макар и по отношение на друга личност от българската история – Маламир, както е прието да се смята (ГИБИ 5: 156, бел. 2; ГИБИ 6: 136, бел. 3).

Същевременно намираме основание за поставяне под съмнение основателността на общоприетото мнение за името на първия син на княз Борис I. Консолидирането на византийската правописна практика към изписване на славянското име *Владимир* по отношение на различните славянски езикови територии именно в този му вид настъпва към края на XI в. Тоест, употребата на „правилната“ форма, приложена по отношение на българския престолонаследник, се отнася едва към края на XI в., и всички други отпреди това време би трябвало да са неправилни. Ако се движим по линията на предполагане на грешка от страна на древните автори обаче, не по-малко основателно би било да си зададем въпроса защо да са сгрешиили единствено тези отпреди XI в., които НЕ ГО НАРИЧАТ *Владимир*. Също толкова основателно е да допуснем, че е възможно да са сгрешили именно тези от XI в. и следващите, които ГО НАРИЧАТ *Владимир*. Все пак едва ли можем да очакваме, че повече от 200 години след събитията, за които повествуват, паметта на авторите изведнъж се е пробудила и те единодушно „са си спомнили“ как е „правилното“ име на тази историческа личност. Също

така е редно да се запитаме дали пък и изследователите от новото време не грешат, приемайки за безспорно едно наложило се мнение, което представлява *реконструкция* на дадено име чрез *отъждествяване с друго* и което не може да бъде обосновано по друг начин, освен по силата на традицията. То е формирано въз основа на проспективен подход към употребата на името – от гледна точка на утвърдилата се представа през XIX и XX в., а не от гледна точка на това, което е засвидетелствано в историческите извори, максимално близки до времето на събитията.

Преди всичко трябва да се запитаме какво име би могло да е *Владимир* – рождено или пък кръщелно, както предполага В. Златарски. Категорично то не би могло да е кръщелно, защото през 60-те години на IX в., когато българите премат християнството, няма още канонизиран светец с това име, което би могло да бъде прието като кръщелно от някой новопокръстен. Изглежда, първият светец с името *Владимир* е Йоан Владимир, канонизиран не по-късно от XI–XII в. (Полывянный, Турилов 2010: 736–739). По въпроса за времето на канонизирането на Владимир Святославич няма единно мнение дали е преди средата на XIII в. (вж., напр. Успенский 2004), или по-късно (вж., напр. Голубинский 1903: 63–64; Поппэ 2008). Сред източните славяни за първи път името *Владимир* е използвано като кръщелно през 1358 г., а за първи път излиза извън пределите на княжеския дом през 1395 г. (Литвина, Успенский 2006: 43, 496).

Приемането на християнството заварва хората с имената, дадени им от техните родители при раждането им. Покръстването предполага приемането на ново, християнско име, което може да се употребява успоредно с нецърковното, светско име. При новопокръстените народи не е изолирана практиката да се продължава наричането на децата с традиционни нехристиянски имена, а след като бъдат покръстени, да получават християнско име. Двете имена могат да се носят едновременно и да се употребяват в различни моменти (срв. Пронштейн, Данилевский 1986: 175–176). За някои личности са ни известни и предхристиянското, и християнското име. Практиката може да наложи християнското име да се употребява след рожденото, каквито са примерите с княз Борис Михаил и киевския княз Владимир Василий, или пред него, какъвто е случаят при сръбския княз Йоан Владимир.

След покръстването на княз Борис и приемането от него на християнското име Михаил не са ни известни никакви други имена на членове на неговото семейство освен християнските, не знаем дали те са имали други имена освен християнските и дали те са били употребявани[4]. От Самуи-

[4] Впрочем имената на някои членове на семейството на княз Борис I, упоменати в приписката към *Чивидалското евангелие*, дават възможност те да бъдат тълкувани и като езически. Например името на Борисовата дъщеря, засвидетелствано като *Пракси*, би могло да се разглежда като производно от християнското Евпраксия, но и като производно от името на

лово време са ни известни личности с имена като Теодора Косара, Гаврил Радомир, Йоан Владислав. Тук, изглежда, има основание да допуснем, че Косара, Радомир и Владислав са нехристиянските имена в това двусъставно обозначаване. След приемането на християнството, ако някой е по-известен със светското си име – като ичиргу-боила Мостич или военачалника Кракра – това не означава, че този човек не е кръстен. В този смисъл името *Владимир* би трябвало да е езическото име на престолонаследника на княз Борис, а, следователно, християнското му име не ни е известно. Всъщност от семейството на княз Борис не ни е известно християнското име тъкмо и само на престолонаследника.

Както видяхме, *Владимир* е име, което придобива популярност и е присъщо на славянските общности, и в частност на обществени върхушки (или пък на славянизирани, варяжко-славянски, но със съвместими менталнокултурни и езиково-словообразователни традиции при даването на имена). В такива държавни образувания с преобладаващо славянско население, където управляващите родове са славянски или славянизирани, двусъставни имена от типа на *Владимир*, са типични от предхристиянско време. Това са княжески имена или поне имена на знатни хора. Конкретно като княжеско име *Владимир* е представено в два културни ареала. В древноруски контекст – по отношение на личност от края на X – началото на XI в. – Владимир Святославич, като най-старите летописни преписи, засвидетелстващи името му, са от XIII–XIV в., извеждани от текстове от XI в. (НПЛ). В сръбски контекст отново по отношение на личност от края на X – началото на XI в., княз Йоан Владимир, името е засвидетелствано в текст от края на XI в. (Ιωάννης Σκυλίτζης). И в двата случая князете с езическо име *Владимир* имат различни християнски имена от нехристиянското.

Ако приемем, че интересуващата ни българска историческа личност действително е носела езическото име *Владимир*, то това би била първата историческа фиксация на това име, около 150 години преди другите Владимировци. Все пак обаче при другите става дума за относително скоро възникнали славянски държавни образувания със славянски/славянизирани властващи династии. Към средата на IX в. в България за продължилото вече близо 200 години нейно съществуване при всичките смени на владетелските родове върховното управление на страната остава прерогатив на прабългарите. Не можем да не си зададем въпроса защо българският хан, представител на хуно-българска династия, би нарекъл първородния си син, престолонаследник и бъдещ владетел с чуждоетнично славянско име.

дядо ѝ Пресиян (Дуйчев 1981: 343–346). Името *Докс* също би могло да се отнесе не само към християнската сфера, но и към езическата – думата „докс“ (ако приемем, че тя е равнозначна на засвидетелстваната в приписката „докс“), присъства в *Именника на българските ханове* и означава ‘свиня’ (Москов 1988: 20, 60).

В историографията е прието схващането за интензифициране на междуетническите връзки през IX в. в България, за нарастване на броя на междуетническите бракове, за протичане на асимилационни процеси, за което допринасят редица политически, демографски и икономически фактори (Ангелов, Д. 1971: 250–251; Божилов, Гюзелев 2006: 164), а участието на прабългари в управлението се дължи не толкова на обстоятелството, че те доминират, а на доизживяването на една традиция (Гюзелев 1969: 396). Смесването на славяни и прабългари се екстраполира до смесени бракове в ханската върхушка, като дори се интерпретират като „несъмнено славянски“ имената на синовете на хан Омуртаг – Енравота, Звиница и Маламир (Ангелов, Д. 1971: 250–251). Като потвърждение се привежда приписката от Чивидалското евангелие[5], където като втора жена на багатура Сондоке[6] е посочена Собеслава, а като негови деца – Велегнев и Богомила. Опити за етимологизиране на имената на синовете на хан Омуртаг в славянска посока са правени и по-рано. Така например Й. Заимов смята славянския произход на тези имена за доказан, но това трудно може да бъде потвърдено (Заимов 1964: 449–454 и библиографията там).

Впрочем засвидетелстваните старобългарски имена, завършващи на *-мир*, са разглеждани и етимологизирани и в светлината на разбирането за иранско потекло на прабългарите, като този корен се свързва с названието на Митра (Войников 2018: 312–347). Тази теория се намира встрани от проследяваната от нас линия, поради което не я разглеждаме специално.

В контекста на виждането за славянизиране на ханската върхушка името на престолонаследника – *Владимир* – се възприема едва ли не като естествено продължение и потвърждение на тази тенденция. Все пак обаче, дори при вероятното възникване на смесени българско-славянски семейства, включително в кръга на висшите сановници, до момента на появата на историческата сцена на първенеца на Борис предположението за славянски етнически елемент в династичната линия на държавата е силно хипотетично. Дори да предположим, че съпругата на княз Борис (първоначално все още хан и езичник), за която не е известно нищо, освен кръщелното ѝ име Мария, е била славянка, не изглежда много вероятно точно престолонаследникът да получи чуждоетнично име. Ако допуснем, че той е получил славянско име, то това би бил първият български владетел със славянско име.

---

[5] Там според Д. Ангелов „намираме и двойното име на Борисовия син Расате или Владимир. За Расате се предполага с голяма вероятност, че е славянско, а името Владимир е очевидно славянско“ (Ангелов, Д. 1971: 251). Това твърдение е подвеждащо и изразява убедеността на автора, че Борисовият син се е казвал Владимир – в *Чивидалското евангелие* фигурира само името Расате.

[6] Впрочем произходът на Сондоке не може да се смята за установен, след като дори у един и същи автор той е окачествен различно – като прабългарин (Гюзелев 1969: 396) и като славянин (Гюзелев 2006: 234).

Възможно е към XI в. във византийските културни и административни кръгове да се е консолидирала единна представа за звученето на това име, свързано с различни носители. Тази представа може да се основава на знания за появилите се междувременно извън България славянски владетели със същото име.

В Древна Рус непълногласната форма на името е конструирана на източнославянска почва под старобългарско езиково влияние, възприема се за възвишена и тържествена (Стаменова 2021) и е възможно да е била предназначено налагана в международното общуване, както я виждаме например върху монетите на княз Владимир Святославич. В съзнанието на византийските автори вариантите на името – *Володимир* и *Владимир,* са се изравнили като звучене и изписване, което недвусмислено се демонстрира от Йоан Скилица. И ако това е основателно по отношение на другите, славянските носители на името, то по отношение на не-славянина Борисов наследник нещата не са толкова еднозначни за обобщаване.

От предхристиянско време са отбелязани редица български лични мъжки имена, завършващи на *-мир*: *Пумир, Хумир, Маламир* (Бешевлиев 1981: 152, 157; Москов 1981: 89). В по-късно време са засвидетелствани имената *Алдимир (Елтимир)* – „изтъкнат бълг[арски] болярин от края на XIII – нач. на XIV в., брат на цар Георги I Тертер“ и *Алдимир* – „бълг[арски] болярин от Софийско от първата половина на XIV в.“ (Андреев, Лазаров, Павлов 1994: 9, 10). Историята познава също името *Олдамур*, чийто носител бил „куманski главатар в Унгария през 1285 г.“ (Иречек 1978: 133). Тези имена се разглеждат като варианти едно на друго, наред с *Алтемир, Алдемир, Алдомир* (Ковачев 1995: 38; 42; 209; Заимов 1988: 9) и се възприемат като отнасящи се към тюркската антропонимна система. В тях ясно се разграничават частите *ал-*, *ел-* и *демир/темир/димир/тимир* ‘желязо’, които се етимологизират по различен начин – като ‘нажежено желязо’, ако за първа част се възприема тюркската дума *ал* ‘ален, ярко червен’ (Андреев, Лазаров, Павлов 1994: 9), или като ‘желязна ръка’, ако *ал* се разглежда като фонетичен вариант на *ел* < тур. *el* ‘ръка’ (Младенов 1925; Ковачев 1995: 38; Барболова 2012; срв. Добрев 2001: 272, който отхвърля последната етимология). Компонентите *ал-* в *Алдимир, ел-* в *Елтимир, ил-* в *Илтемир* и *ол- (ул, ül)* в *Олдамур* се приемат, от една страна, като диалектни варианти на *ал* (< **äl* ‘начален; първи’) или **il* (> *il, ilk, ilik, ilki* в почти всички съвременни тюркски езици), а от друга – като самостоятелни думи, намиращи се в позиция на синоними. Началното *ал-* се разглежда като епитет със значение ‘велик’, а *ел-* – като семантично идентичен фонетичен вариант (Барболова 2012: 324–325). „Вторият компонент *демир* > *димир* в *Алдимир* и *Елдимир* е семантично еднозначен – той означава ‘желязо’, а като име или част от име – ‘силен, здрав <като желязо>’.“ Изтъква се, че „*Демир // Темир // Тимур* и до днес е широко разпространено МЛИ [мъжко лично

име – А. С.] в тюркските езици“. Вторият компонент *-дамур* се възприема като фонетичен вариант на *-демир* (Барболова 2012: 326; срв. СИГТЯ: 635). Относно името *Алдимир* Й. Заимов предполага, че е възникнало в резултат на промяна на името *Владимир* или *Радомир* (Заимов 1988: 9). Всъщност в контекста на досегашните ни разсъждения, ако приемем предположението за връзка между тези имена, тя би могла и да бъде с обратна посока. Звуковото сходство между тях предизвиква някои автори да отидат още по-далеч в догадките си и да изкажат убеденост, че след като „западните летописци“ наричат първия син на княз Борис I *Landomir*, името му *Владимир* „би могло да бъде изопачена форма на *Алдомир*“ и че е твърде вероятно „по-късни славянски писатели да са превели *Алдомир* на *Владимир* [курсивът мой – А. С.]“ (Цветков 1995: 42–43) или че „управлението поел *Расате Олдамур* (Владимир навярно е само послявянченият вид на това име)[7] [курсивът мой – А. С.]“ (Съсълов 2003: 64). Идеята за съчетаването на имената Расате и Олдамур по отношение на разглежданата тук историческа личност, изглежда, се е харесала на някои читатели като един вид полет на фантазията в екзотична посока и може да бъде открита в романтичната импровизация на историческа тема на поета Александър Бандеров: „*Олдамур Расате*, наречен по славянски Владимир [курсивът мой – А. С.]“ (Бандеров 1970: 49).

***

Направеният преглед показва, че твърдата убеденост на изследователите в правилността на името *Владимир* за назоваване на престолонаследника на княз Борис I се разминава със свидетелствата в историческите извори до края на XI в. За първи път формата *Владимир* на името на този исторически персонаж се появява едва в края на XI в. в съчиненията на Теофилакт Охридски. Разнообразието от имена, с които е наричан първородният Борисов син, засвидетелствано в най-старите исторически съчинения до края на XI в., е сведено до *Владимир* чрез *реконструкция и отъждествяването им с това име*, за което според нас няма достатъчно основания. Нашето предположение е, че всъщност не ни е известно неговото име. Ако обърнем поглед към времето и авторите преди XI в., неизбежно ще възникнат въпроси дали постепенно не се налага една променена, славянизирана и обобщена във византийско-славянския свят форма на друго име, наподобяващо по звучене името *Владимир* или позволяващо да бъде етимологизирано и обобщено към *Владимир*, което не знаем. Това друго име би могло да е прабългарско по произход и като цяло съвместимо с номенклатурата от засвидетелствани прабългарски имена, с които историята е запозната.

---

[7] Впрочем в изданията на „Пътят на България“ от 1936 и 2000 г. за име на престолонаследника е възприето не *Олдамур*, а *Владимир*, при това на мястото на *Владимир* от изданието от 1936-а в изданието от 2000 г. името *Владимир* веднъж е посочено в скоби след *Расате*, а после навсякъде е заменено с *Расате* (Съсълов 1936: 391 и сл.; Съсълов 2000: 438 и сл.).

Само звуковото сходство между различните имена или звучене, което би могло да се асоциира с един или друг език, не е достатъчно основание за изводи. Тук не си поставяме за цел да предложим конкретно име, което би могло да стои в основата на по-късно обобщеното име *Владимир*. Този въпрос би могъл вероятно да получи отговор в едно отделно и самостоятелно изследване. А дотогава по неизбежност ще продължим да говорим за първия Борисов син като за *Владимир*.

БИБЛИОГРАФИЯ

ИЗВОРИ

Ангелов Б. 1955 — А н г е л о в, Б. *Старославянски текстове.* 1. *Нов препис на старобългарския разказ „Чудото с българина“*. – ИИБЛ, 3 (1955), с. 167–173 [Angelov, B. Staroslavyanski tekstove. 1. Nov prepis na starobalgarskia razkaz „Chudoto s balgarina“. – IIBL, 3 (1955), s. 167–173].

Ангелов Б. 1971 — А н г е л о в, Б. *Сказание за железния кръст*. – Старобългарска литература, 1 (1971), с. 121–155 [Angelov, B. Skazanie za zheleznia krast. – Starobalgarska literatura, 1 (1971), s. 121–155].

ГИБИ 5 — *Гръцки извори за българската история.* Т. 5. Съст. М. Войнов, Ив. Дуйчев, Л. Йончев, П. Тивчев, В. Тъпкова-Заимова, Г. Цанкова-Петкова (= Извори за българската история. Т. 9). София, 1964 [Gratski izvori za balgarskata istoria. T. 5 Sast. M. Voynov, Iv. Dujčev, L. Yonchev, P. Tivchev, V. Tapkova-Zaimova, G. Tsankova-Petkova (= Izvori za balgarskata istoria. T. 9). Sofia, 1964].

ГИБИ 6 — *Гръцки извори за българската история.* Т. 6. Съст. Ив. Дуйчев, Л. Йончев, П. Тивчев, В. Тъпкова-Заимова, Г. Цанкова-Петкова (= Извори за българската история. Т. 11). София, 1965 [Gratski izvori za balgarskata istoria. T. 6. Sast. Iv. Dujčev, L. Yonchev, P. Tivchev, V. Tapkova-Zaimova, G. Tsankova-Petkova (= Izvori za balgarskata istoria. T. 11). Sofia, 1965].

ГИБИ 9, 2 — *Гръцки извори за българската история.* Т. 9, ч. 2. Съст. И. Илиев (= Извори за българската история. Т. 30). София, 1994 [Gratski izvori za balgarskata istoria. T. 9, ch. 2. Sast. I. Iliev (= Izvori za balgarskata istoria. T. 30). Sofia, 1994].

Константин Багрянородный 1989 — К о н с т а н т и н Б а г р я н о р о д н ы й. *Об управлении империей. Текст, перевод, комментарии*. Под ред. В. Л. Янина (= Древнейшие источники по истории народов СССР). Москва, 1989 [Konstantin Bagrianorodnyĭ. Ob upravlenii imperieĭ. Tekst, perevod, kommentarii. Pod red. V. L. Ianina (= Drevneĭshie istochniki po istorii narodov SSSR). Moskva, 1989].

ЛИБИ 2 — *Латински извори за българската история*. Т. 2. Съст. М. Войнов, Ив. Дуйчев, Стр. Лишев, Б. Примов (= Извори за българската история. Т. 7). София, 1960 [Latinski izvori za balgarskata istoria. T. 2. Sast. M. Voynov, Iv. Dujčev, Str. Lishev, B. Primov. Sofia, 1960].

ЛИБИ 3 — *Латински извори за българската история*. Т. 3. Съст. М. Войнов, Ив. Дуйчев, Стр. Лишев, Б. Примов (= Извори за българската история. Т. 12). София, 1965 [Latinski izvori za balgarskata istoria. T. 3. Sast. M. Voynov, Iv. Dujčev, Str. Lishev, B. Primov (= Izvori za balgarskata istoria. T. 12). Sofia, 1965].

ЛИБИ 4 — *Латински извори за българската история*. Т. 4. Съст. М. Войнов, В. Гюзелев, Стр. Лишев, М. Петрова, Б. Примов (= Извори за българската история. Т. 24). София, 1981 [Latinski izvori za balgarskata istoria. T. 4. Sast. M. Voynov, V. Gyuzelev, Str. Lishev, M. Petrova, B. Primov (= Izvori za balgarskata istoria. T. 24). Sofia, 1981].

Лопарев 1894 — Л о п а р е в, Хр. М. *Чудо святаго Георгия о болгарине* (= Памятники древней письменности. Т. 100). Санкт-Петербург, 1894 [Loparev, Khr. M. Chudo sviatago Georgiia o bolgarine (= Pamiatniki drevneĭ pis'mennosti. T. 100). Sankt-Peterburg, 1894].

НПЛ — *Новгородская первая летопись младшего извода*. – В: ПСРЛ. Т. 3: Новгородская первая летопись старшего и младшего изводов. 2-е изд. Москва, 2000 [Novgorodskaja pervaja letopis′ mladšego izvoda. – V: PSRL. T. 3: Novgorodskaja pervaja letopis′ staršego i mladšego izvodov. 2-e izd. Moskva, 2000].

Срезневский 1863 — С р е з н е в с к и й, И. И. *Древние памятники русского письма и языка (X–XIV вв.). Общее повременное обозрение с палеографическими указаниями и выписками из подлинников и из древних списков*. Санкт-Петербург, 1863 [Sreznevskiĭ, I. I. Drevnie pamiatniki russkogo pis'ma i iazyka (X–XIV vv.). Obshchee povremennoe obozrenie s paleograficheskimi ukazaniiami i vypiskami iz podlinnikov i iz drevnikh spiskov. Sankt-Peterburg, 1863].

Annales Fuldenses 1826 — *Annales Fuldenses.* – In: Annales et chronica aevi Carolini. Ed. G. H. Pertz et al. (= MGH, SS. T. 1). Hannover, 1826, p. 337–415.

Annales Fuldenses 1891 — *Annales Fuldenses sive Annales regni Francorum orientalis.* Ed. F. Kurze (= MGH, SS rer. Ger. T. 7). Hannover, 1891.

Annalista Saxo 1844 — *Annalista Saxo*. – In: Chronica et annales aevi Salici. Ed. G. H Pertz et al. (= MGH, SS. T. 6). Hannover, 1844, p. 542–777.

CDB 1 — *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae (805–1197)*. Vol. 1. Ed. G. Friedrich. Praha, 1904–1907.

Chronica Sigeberti 1844 *Incipit Chronica domni Sigeberti Gemblacensis monachi.* – In: Chronica et annales aevi Salici. Ed. G. H Pertz et al. (= MGH, SS. T. 6). Hannover, 1844, p. 300–374.

Cividale 1958 M o r a v c s i k, Gy. *Byzantinoturcica. II. Sprachreste der Türkvölker in den byzantinischen Quellen* (=BBA. Bd. 11). Berlin, 1958.

Constantinus Porphyrogenitus 1840 C o n s t a n t i n u s P o r p h y r o g e n i t u s. *De thematibus et de administrando imperio*. Ed. Imm. Bekker (= Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae. Constantinus Porphyrogenitus. V. 3). Bonn, 1840.

Constantinus Porphyrogenitus 1864 C o n s t a n t i n u s I m p e r a t o r P o r p h y r o g e n i t u s, S. N i c o n in C r e t a, T h e o d o s i u s D i a c o n u s, R o m a n u s J u n i o r Imp. Parisiis.: Excudebatur et Venit Apud J.-P. Migne Editorem, in via Dicta D'amboise, Olim Prope Portam Lutetiae Parisiorum Vulgo D'enfer Nominatan, seu Petit-Montrouge, Nung Vero Intra Moenia Parisina. 1864, col. 157–422.

Constantine Porphyrogenitus 1949 C o n s t a n t i n e P o r p h y r o g e n i t u s. *De administrando imperio.* Greek text ed. by Gy. Moravcsik. English translation by R. J. H. Jenkins. Budapest, 1949.

Constantine Porphyrogenitus 1967 C o n s t a n t i n e P o r p h y r o g e n i t u s. *De administrando imperio.* Greek text ed. by Gy. Moravcsik. English translation by R. J. H. Jenkins. New, Revised Edition. Dumbarton Oaks, 1967.

Dümmler 1856 D ü m m l e r, E. *Über die älteste Geschichte der Slawen in Dalmatien (549–928)*. Wien, 1856.

Flores temporum 1879 *Flores temporum*. – In: Annales aevi Suevici (Supplementa tomorum XVI et XVII). Gesta saec. XII. XIII. (Supplementa tomorum XX–XXIII). Ed. G. Waitz et al. (= MGH. SS. T. 24). Hannover, 1879, p. 228–250.

Gesta regum Sclavorum 2009 *Gesta regum Sclavorum*. T. 1. Критичко издање и превод. Издање приредила и текст превела Драгана Кунчер. Београд, 2009 [T. 1. Kritičko izdanje i prevod. Izdanje priredila i tekst prevela Dragana Kunčer. Beograd, 2009; Gesta regum Sclavorum. T. 2. Komentar Tibor Zhivkoviћ. Beograd, 2009]; *Gesta regum Sclavorum*. T. 2. Коментар Тибор Живковић. Београд, 2009 [T. 2. Komentar Tibor Živković].

Johannes Scylitza 1973 J o h a n n e s S c y l i t z a. *Ioannis Scylitzae synopsis historiarum*. Ed. J. Thurn (= Corpus fontium historiae byzantinae. Series Berolinensis, 5). Berlin, 1973.

Manegoldus 1891 *Manegoldi ad Gebehardum liber*. – In: Libelli de lite imperatorum et pontificum. Ed. E. Dümmler, L. v. Heinemann, Fr. Thaner et al. (= MGH, Ldl. T. 1). Hannover, 1891, p. 300–430.

PG 113 M i g n e, J.-P. *Patrologiae cursus completus. Series graeca*. Vol. 113. Paris, 1864.

PG 126 — M i g n e, J.-P. *Patrologiae cursus completus. Series graeca.* Vol. 126. Paris, 1864.

Reginonis Chronicon 1826 — *Reginonis Chronicon.* – In: Annales et chronica aevi Carolini. Ed. G. H. Pertz et al. (= MGH, SS. T. 1). Hannover, 1826, p. 537–629.

Ιωάννης Σκυλίτζης — Ι ω ά ν ν η ς Σ κ υ λ ί τ ζ η ς. *Συνοψις ιστοριων αρχομενη απο της αναιρεσεως Νικηφορου βασιλεως του απο γενικων και μεχρι τησ βασιλειας Ισαακιου του Κομνηνου συγγραφεισα παρα Ιωαννου κουροπαλατου και γεγονοτος μεγαλου δρουγγαριου τησ βιγλας του Σκυλιτζη* [Iōannēs Skylitzēis. Synopsis istoriōn archomenē apo tēs anaireseōs Nikēphoroy basileōs toy apo genikōn kai mechri tēs basileias Isaakioy toy Komnēnoy syngrapheisa para Iōannoy koyropalatoy kai gegonotos megaloy droyggarioy tēs biglas toy Skylitzē]. URL: https://byzantium.gr/keimena/skylitzes.php (24. 04. 2023).

РЕЧНИЦИ

БЕР 1 — *Български етимологичен речник.* Т. 1. *А–З*. София, 1971 [Balgarski etimologichen rechnik. T. 1. A–Z. Sofia, 1971].

Грковић 1977 — Г р к о в и ћ, М. *Речник личних имена код Срба.* Београд, 1977 [Grković, M. Rečnik ličnih imena kod Srba. Beograd, 1977].

Даничић 1863 — Д а н и ч и ћ, Ђ. *Рјечник из књижевних старина српских.* Дио први. *А–К*. Биоград, 1863 [Daničić, Đ. Rječnik iz književnih starina srpskih. Dio prvi. A–K. Biogradu, 1863].

ЕСУМ 1 — *Етимологічний словник української мови.* Т. 1. *А–Г.* Київ, 1982 [Etymolohichnyĭ slovnyk ukraïns'koï movy. T. 1. A–H. Kyïv, 1982].

Заимов 1988 — З а и м о в, Й. *Български именник*. Ч. 1–2. София, 1988 [Zaimov, Y. Balgarski imennik. Ch. 1–2. Sofia, 1988].

Илчев 2012 — И л ч е в, Ст. *Речник на личните и фамилните имена у българите*. София, 2012 [Ilchev, St. Rechnik na lichnite i familnite imena u balgarite. Sofia, 2012].

Ковачев 1995 — К о в а ч е в, Н. *Честотно-етимологичен речник на личните имена*. Велико Търново, 1995 [Kovachev, N. Chestotno-etimologichen rechnik na lichnite imena. Veliko Tarnovo, 1995].

Преображенский 1959 — П р е о б р а ж е н с к и й, А. Г. *Этимологический словарь русского языка*. В двух томах. Москва, 1959 [Preobrazhenskiĭ, A. G. Etimologicheskiĭ slovar' russkogo iazyka. V dvukh tomakh. Moskva, 1959. T. 1–2].

СС — *Старославянский словарь (по рукописям X–XI вв.)*. Под ред. Р. М. Цейтлин, Р. Вечерки и Э. Благовой. Москва, 1994 [Staroslavianskiĭ slovar' (po rukopisiam X–XI vv.). Pod red. R. M. Tseĭtlin, R. Vecherki i E. Blagovoĭ. Moskva, 1994].

Старобългарски речник — *Старобългарски речник.* В два тома. Отг. ред. чл.-кор. проф. Дора Иванова-Мирчева. Т. 1 (А–Н). София, 1999; Т. 2 (О–У). София, 2009 [Starobalgarski rechnik. V dva toma. Otg. red. chl.-kor. prof. Dora Ivanova-Mircheva. T. 1 (A–N). Sofia, 1999; T. 2 (O–U). Sofia, 2009].

Фасмер 1986 — Ф а с м е р, М. *Этимологический словарь русского языка.* (В четырех томах.) Т. 1. Пер. с нем. и доп. О. Н. Трубачева. Под ред. и с предисл. Б. А. Ларина. Издание второе, стереотипное. Москва, 1986 [Fasmer, M. Etimologicheskiĭ slovar' russkogo iazyka. (V chetyrekh tomakh.) T. 1 Per. s nem. i dop. O. N. Trubacheva. Pod red. i s predisl. B. A. Larina. Izdanie vtoroe, stereotipnoe. Moskva, 1986].

Prosopographie der mittelbyzantinischen Zeit — L i l i e, R.-J., C. L u d w i g, T. P r a t s c h, I. R o c h o w, B. Z i e l k e. *Prosopographie der mittelbyzantinischen Zeit*. Erste Abteilung *(641–867)*. Berlin, 1998; Zweite Abteilung *(867–1025)*. Berlin, 2013.

SSNO 6 — *Słownik staropolskich nazw osobowych*. Pod redakcją i ze wstępem Witolda Taszyckiego. T. 6. *Zeszyt I. Walentinus – Wojsław.* Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź, 1981.

ЛИТЕРАТУРА

Ангелов Д. 1971 — А н г е л о в, Д. *Образуване на българската народност*. София, 1971 [Angelov, D. Obrazuvane na balgarskata narodnost. Sofia, 1971].

Андреев 1998 — А н д р е е в, Й. *Българските ханове и царе*. София, 1998 [Andreev, Y. Balgarskite hanove i tsare. Sofia, 1998].

Андреев, Лазаров, Павлов 1994 — А н д р е е в, Й., И. Л а з а р о в, Пл. П а в л о в. *Кой кой е в средновековна България*. София, 1994 [Andreev, Y., I. Lazarov, Pl. Pavlov. *Koy koy e v srednovekovna Bulgaria*. Sofia, 1994].

Бандеров 1970 — Б а н д е р о в, А. *България лето 893. Историческа поема.* Пловдив, 1970 [Banderov, A. Bulgaria leto 893. Istoricheska poema. Plovdiv, 1970].

Барболова 2012 — Б а р б о л о в а, З. *Лични имена с начален компонент ал- в българската антропонимна система*. – В: Състояние и проблеми на българската ономастика. 12: Актуални проблеми на ономастиката. Велико Търново, 2012, с. 317–333 [Barbolova, Z. Lichni imena s nachalen komponent al- v balgarskata antroponimna sistema. – V: Sastoyanie i problemi na balgarskata onomastika. 12: Aktualni problemi na onomastikata. Veliko Tarnovo, 2012, s. 317–333].

Бешевлиев 1934 — Б е ш е в л и е в, В. *Първобългарски надписи*. София, 1934 [Beshevliev, V. Parvobalgarski nadpisi. Sofia, 1934].

Бешевлиев 1981 — Б е ш е в л и е в, В. *Прабългарски епиграфски паметници*. София, 1981 [Beshevliev, V. Prabalgarski epigrafski pametnitsi. Sofia, 1981].

Божилов, Гюзелев 2006 — Б о ж и л о в, И., В. Г ю з е л е в. *История на средновековна България VII–XIV в.* (= История на България. Т. 1). София, 2006 [Bozhilov, I., V. Gyuzelev. Istoria na srednovekovna Bulgaria VII–XIV v. (= Istoria na Bulgaria. T. 1.) Sofia, 2006].

Войников 2018 — В о й н и к о в, Ж. *Титли и имена в Първата българска държава*. Велико Търново, 2018 [Voynikov, Zh. Titli i imena v Parvata balgarska darzhava. Veliko Tarnovo, 2018].

Голубинский 1903 — Г о л у б и н с к и й, Е. Е. *История канонизации святых в русской церкви*. Второе изд., испр. и доп. Москва, 1903 [Golubinskiĭ, E. E. Istoriia kanonizatsii sviatykh v russkoĭ tserkvi. Vtoroe izd., ispr. i dop. Moskva, 1903].

Грот 1880 — Г р о т, К. Я. *Известия Константина Багрянородного о сербах и хорватах и их расселении на Балканском полуострове*. Санкт Петербург, 1880 [Grot, K. Ia. Izvestiia Konstantina Bagrianorodnogo o serbakh i khorvatakh i ikh rasselenii na Balkanskom poluostrove. Sankt Peterburg, 1880].

Гюзелев 1969 — Г ю з е л е в, В. *Княз Борис Първи. България през втората половина на IX в.* София, 1969 [Gyuzelev, V. Knyaz Boris Parvi. Bulgaria prez vtorata polovina na IX v. Sofia, 1969].

Гюзелев 2006 — Г ю з е л е в, В. *Покръстване и християнизация на българите*. София, 2006 [Gyuzelev, V. Pokrastvane i hristiyanizatsia na balgarite. Sofia, 2006].

Динеков 1963 — Д и н е к о в, П. *Разкази и повести*. – В: История на българската литература. Т. 1. Старобългарска литература. София, 1963 [Dinekov, P. Razkazi i povesti. – V: Istoria na balgarskata literatura. T. 1. Starobalgarska literatura. Sofia, 1963].

Добрев 2001 — Д о б р е в, И. *Названието Балкан и българските имена в общобалкански и източноезиков контекст*. София, 2001 [Dobrev, I. Nazvanieto Balkan i balgarskite imena v obshtobalkanski i iztochnoezikov kontekst. Sofia, 2001]. URL: https://www.academia.edu/31940314 (24.04.2023).

Дуйчев 1940 — Д у й ч е в, И. *Стара българска книжнина*. София, 1940 [Dujčev, I. Stara balgarska knizhnina. Sofia, 1940].

Дуйчев 1981 — Д у й ч е в, Ив. *Проучвания върху средновековната българска история и култура*. София, 1981 [Duychev, Iv. Prouchvania varhu srednovekovnata balgarska istoria i kultura. Sofia, 1981].

Заимов 1964 — З а и м о в, Й. *Старобългарски лични имена: Безмер, Гостун и Маломир*. – Известия на Института за български език, № 11 (1964), с. 449–455 [Zaimov, Y. Starobalgarski

lichni imena: Bezmer, Gostun i Malomir. – Izvestia na Instituta za balgarski ezik, № 11 (1964), s. 449–455].

Златарски 1927 З л а т а р с к и, В. *История на българската държава през средните векове*. Т. 1. *Първо българско царство.* Ч. 2. *От славянизацията на държавата до падането на Първото царство*. София, 1927. 3. фототип. изд. София, 2007 [Zlatarski, V. Istoria na balgarskata darzhava prez srednite vekove. T. 1. Parvo balgarsko tsarstvo. Ch. 2. Ot slavyanizatsiyata na darzhavata do padaneto na Parvoto tsarstvo. Sofia, 1927. 3. fototip. izd. Sofiya, 2007].

Иречек 1978 И р е ч е к, К. *История на българите*. София, 1978 [Irechek, K. Istoria na balgarite. Sofia, 1978].

Литвина, Успенский 2006 Л и т в и н а, А. Ф., Ф. Б. У с п е н с к и й. *Выбор имени у русских князей X–XVI вв. Династическая история сквозь призму антропонимики.* Москва, 2006 [Litvina, A. F., F. B. Uspenskiĭ. Vybor imeni u russkikh kniazeĭ X–XVI vv. Dinasticheskaia istoriia skvoz' prizmu antroponimiki. Moskva, 2006].

Милтенова 2003 М и л т е н о в а, А. *Чудо с българина Георги*. – В: Старобългарска литература. Енциклопедичен речник. Съст. Донка Петканова. Велико Търново, 2003, с. 562–563 [Miltenova, A. Chudo s balgarina Georgi. – V: Starobalgarska literatura. Entsiklopedichen rechnik. Sast. Donka Petkanova. Veliko Tarnovo, 2003, s. 562–563].

Младенов 1925 М л а д е н о в, Ст. *Към етимологичното обяснение на някои куманski собствени имена*. – Известия на Българския археологически институт, № 3 (1925), с. 241–247 [Mladenov, St. *Kam etimologichnoto obyasnenie na nyakoi kumanski sobstveni imena*. – Izvestia na Balgarskia arheologicheski institut, № 3 (1925), s. 241–247].

Москов 1981 М о с к о в, М. *Българо-тюркски езикови контакти (езикови остатъци, състояние, проблеми)*. – Съпоставително езикознание, 6 (1981), кн. 35, с. 80–105 [Moskov, M. Balgaro-tyurkski ezikovi kontakti (ezikovi ostatatsi, sastoyanie, problemi). – Sapostavitelno ezikoznanie, 6 (1981), kn. 35, s. 80–105.

Москов 1988 М о с к о в, М. *Именник на българските ханове*. София, 1988 [Moskov, M. Imennik na balgarskite hanove. Sofia, 1988].

Павлов 2019 П а в л о в, Пл. *Династията на Крум*. София, 2019 [Pavlov, Pl. Dinastiyata na Krum. Sofia, 2019].

Петканова 1986 П е т к а н о в а, Д. *Старобългарска литература.* Ч. 1. *(IX–XII в.)*. София, 1986 [Petkanova, D. Starobalgarska literatura. Ch. 1. (IX–XII v.). Sofia, 1986].

Полывянный, Турилов 2010 П о л ы в я н н ы й, Д. И., А. А. Т у р и л о в. *Иоанн Владимир*. – В: Православная энциклопедия. Т. 23. Иннокентий – Иоанн Влах. Москва, 2010, с. 736–739

[Polyviannyĭ, D. I., A. A. Turilov. Ioann Vladimir. – V: Pravoslavnaia entsiklopediia. T. 23. Innokentiĭ – Ioann Vlakh. Moskva, 2010, s. 736–739].

Поппэ 2008 П о п п э, А. *Владимир Святой: У истоков церковного прославления*. – В: Факты и знаки: Исследования по семиотике истории. Вып. 1. Под ред. Б. А. Успенского и Ф. Б. Успенского. Москва, 2008, с. 40–107 [Poppe, A. Vladimir Sviatoĭ: U istokov tserkovnogo proslavleniia. – V: Fakty i znaki: Issledovaniia po semiotike istorii. Vyp. 1. Pod red. B. A. Uspenskogo i F. B. Uspenskogo. Moskva, 2008, s. 40–107].

Поппэ 2010 П о п п э, А. *К истории имени Владимир: Опыт необычного исследования*. – ТОДРЛ, 61 (2010), с. 278–295 [Poppe, A. K istorii imeni Vladimir: Opyt neobychnogo issledovaniia. – TODRL, 61 (2010), s. 278–295].

Пронштейн, Данилевский 1986 П р о н ш т е й н, А., И. Д а н и л е в с к и й. *Вопросы теории и методики исторического исследования*. Москва, 1986 [Pronshteĭn, A., I. Danilevskiĭ. Voprosy teorii i metodiki istoricheskogo issledovaniia. Moskva, 1986].

Сендерович 2007 С е н д е р о в и ч, С. Я. *К истории восточнославянского имени Владимир*. – Славяноведение, № 2 (2007), с. 34–41 [Senderovich, S. Ia. K istorii vostochnoslavianskogo imeni Vladimir. – Slavianovedenie, № 2 (2007), s. 34–41].

СИГТЯ *Сравнительно-историческая грамматика тюркских языков. Лексика*. Второе издание, дополненное. Отв. ред. Э. Р. Тенишев. Москва, 2001 [Sravnitel'no-istoricheskaia grammatika tiurkskikh iazykov. Leksika. Vtoroe izdanie, dopolnennoe. Otv. red. E. R. Tenishev. Moskva, 2001].

Снегаров 1951 С н е г а р о в, И. *Неизвестен досега препис на разказа „Чудото с българина“*. – Известия на института за българска история, № 3–4 (1951), с. 295–296 [Snegarov, I. Neizvesten dosega prepis na razkaza „Chudoto s balgarina“. – Izvestia na Instituta za balgarska istoria, № 3–4 (1951), s. 295–296].

Стаменова 2021 С т а м е н о в а, А. *От Володимира к Владимиру: эволюция имени*. – ГСУ, ФСФ. Т. 106, 2021, с. 72–123 [Stamenova, A. Ot Volodimira k Vladimiru: evolyutsiya imeni. – GSU, FSF. T. 106, 2021, s. 72–123].

Съсълов 1936 С ъ с ъ л о в, Д. *Пътят на България*. София, 1936 [Sasalov, D. Patyat na Bulgaria. Sofia, 1936].

Съсълов 2000 С ъ с ъ л о в, Д. *Пътят на България*. 2. прераб. и доп. изд. София, 1936 [Sasalov, D. Patyat na Bulgaria. 2. prerab. i dop. izd. Sofia, 2000].

Съсълов 2003 С ъ с ъ л о в, Д. *Духовният бой на българите*. – Българска орда. Известия, кн. 1 (2003), с. 61–64 [Sasalov, D. Duhovniyat boy na balgarite. – Balgarska orda. Izvestia, kn. 1 (2003), s. 61–64].

Толстая 2020 — Т о л с т а я, С. М. *К этимологии имени Владимир*. – Вопросы ономастики, 17 (2020), № 1, с. 9–29 [Tolstaia, S. M. K etimologii imeni Vladimir. – Voprosy onomastiki, 17 (2020), № 1, s. 9–29].

Топоров 1993 — Т о п о р о в, В. Н. *Праславянская культура в зеркале собственных имен (элемент *mir-)*. – В: История, культура, этнография и фольклор славянских народов. 9 Междунар. съезд славистов (Братислава, сентябрь 1993 г.). Доклады российской делегации. Ред. Г. Г. Литаврин. Москва, 1993, с. 3–118 [Toporov, V. N. Praslavianskaia kul'tura v zerkale sobstvennykh imen (element *mir-). – V: Istoriia, kul'tura, etnografiia i fol'klor slavianskikh narodov. 9 Mezhdunar. S''ezd slavistov (Bratislava, sentiabr' 1993 g.). Doklady rossiĭskoĭ delegatsii. Red. G. G. Litavrin. Moskva, 1993, s. 3–118].

Турилов 1987 — Т у р и л о в, А. А. *Данные „Сказания о железном кресте“ о христианизации Болгарии*. – В: Введение христианства у народов Центральной и Восточной Европы. Крещение Руси: Сб. тез. Москва, 1987, с. 53–54 [Turilov, A. A. Dannye „Skazaniia o zheleznom kreste“ o khristianizatsii Bolgarii. – V: Vvedenie khristianstva u narodov Tsentral'noĭ i Vostochnoĭ Evropy. Kreshchenie Rusi: Sb. tez. Moskva, 1987, s. 53–54].

Турилов 1996 — Т у р и л о в, А. А. *Византийский и славянский пласты в „Сказании инока Христодула“ (к вопросу о происхождении памятника)*. – В: Славяне и их соседи. Вып. 6: Греческий и славянский мир в средние века и новое время. Москва, 1996, с. 81–99 [Turilov, A. A. Vizantiĭskiĭ i slavianskiĭ plasty v „Skazanii inoka Khristodula“ (k voprosu o proiskhozhdenii pamiatnika). – V: Slaviane i ikh sosedi. Vyp. 6: Grecheskiĭ i slavianskiĭ mir v srednie veka i novoe vremia. Moskva, 1996, s. 81–99].

Турилов 2001 — Т у р и л о в, А. А. *„Мъдра Пльсковская“ и „Мъдра Дръсторская“ – две мундраги первой болгаро-венгерской войны (география чудес вмч. Георгия в Сказании инока Христодула*. – В: Славяне и их соседи. Вып. 10. Славяне и кочевой мир. К 75-летию академика Г. Г. Литаврина. Москва, 2001, с. 40–58 [Turilov, A. A. „M''dra Pl'skovskaia“ i „M''dra Dr''storskaia“ – dve mundragi pervoĭ bolgaro-vengerskoĭ voĭny (geografia chudes vmch. Georgiia v Skazanii inoka Khristodula. – V: Slaviane i ikh sosedi. Vyp. 10. Slaviane i kochevoĭ mir. K 75-letiiu akademika G. G. Litavrina. Moskva, 2001, s. 40–58].

Успенский 2004 — У с п е н с к и й, Б. А. *Когда был канонизирован князь Владимир Святославич*? – В: Успенский, Б. А. Историко-филологические очерки. Москва, 2004, с. 69–121 [Uspenskiĭ, B. A. Kogda byl kanonizirovan knyaz'

Vladimir Svyatoslavich? – V: Uspenskiĭ, B. A. Istoriko-filologicheskie ocherki. Moskva, 2004, s. 69–121].

Франчук 1965 — Ф р а н ч у к, В. Ю. *До історії імені Володимир*. – В: Територіальні діалекти і власні назви. Київ, 1965, с. 261–267 [Franchuk, V. Iu. Do istoriï imeni Volodymyr. – V: Terytorial'ni dialekty i vlasni nazvy. Kyïv, 1965, s. 261–267].

Цветков 1995 — Ц в е т к о в, Пл. *Славяните и заселването на Балканския полуостров от българите*. – Авитохол, 1995, № 4, с. 32–47 [Tsvetkov, Pl. Slavyanite i zaselvaneto na Balkanskia poluostrov ot balgarite. – Avitohol, 1995, № 4, s. 32–47].

Шафарик 1847 — Ш а ф а р и к, П. *Славянские древности.* Т. 2, кн. 1. Москва, 1847 [Shafarik, P. Slavianskie drevnosti. T. 2, kn. 1. Moskva, 1847].

Rački 1877 — *Documenta historiae chroaticae periodum antiquam illustrantia.* Collegit, digessit, expliquit Dr. Fr. Rački (= Monumenta spectantia historiam slavorum meridionalium. Vol. 7). Zagrabiae, 1877.

THE FIRST SLAVONIC NAME OF A BULGARIAN RULER – MORE QUESTIONS THAN ANSWERS

(Summary)

In historiography, it is accepted that the heir to the throne of the Bulgarian Prince Boris the First was called Vladimir. Turning to historical sources, however, shows that this name is not recorded in any of them until the end of the 11th century. The name Vladimir is a more or less arbitrary reconstruction based on a number of assumptions. It is very likely that the initial name of the first son of Prince Boris, about which the historical sources do not provide unambiguous information, was proto-Bulgarian in origin and generally compatible with the nomenclature of attested proto-Bulgarian names with which history is familiar. This name, unknown to us, could have gradually been etymologized and generalized to Vladimir on Byzantine-Slavic soil.

Keywords: name Vladimir; heir to the throne of Prince Boris the First; historical sources; Historiography; etymologization.

Albena Stamenova,
Sofia University "St. Kliment Ohridski"
albena_stamenova@abv.bg
ORCID: 0000-0001-9255-7145

Дата на получаване на статията: 12.05.2023 г.